

Formel/informel ret

Betragtninger på baggrund af
6. European Critical Legal Studies Conference,
Vaucreson, april 1987

Af Peter Blume

1. Siden 1981 har der hvert år, med undtagelse af 1983, været afholdt en konference, hvor kritiske jurister mødtes for at diskutere fælles problemer. Formålet med disse konferencer er at være forum for udveksling af teoretiske og praktiske erfaringer og derigennem at medvirke til udviklingen af den kritiske jura i Europa. Selv om variationer i de nationale samfunds- og retssystemer kan give problemerne forskellige fremtrædelsesformer, kan der ikke herske tvivl om, at kritiske jurister i de europæiske lande konfronteres med samme type af problemstillinger og slås med de samme teoretiske og til dels praktiske problemstillinger.

Årets konference havde som hovedtema »privat order and legal order«, hvilket emne skulle kunne danne et velegnet udgangspunkt for en belysning af retssystemets differentiering i det moderne samfund, den stadig større variationsbredde i retskilderne, praktiske former for refleksiv ret m.v., og hermed etablere en basis for en diskussion af legalstrategi. Der kunne derfor med rette knyttes forventninger til denne konference.

I den følgende beskrivelse af konferencen omtales først nogle af de spørgsmål, der blev drøftet, hvorefter konferencen vurderes samlet i lyset af den brede, men langt fra altfavnende ramme, der udgøres af begrebet kritisk jura. Endelig gøres der afslutningsvis et par enkelte bemærkninger om disse konferencers fremtid.

2. Et af konferencens hovedtemaer var reguleringsformer, hvor en bevægelse fra formel retlig regulering til mindre formelle reguleringsformer blev antydnet i en række af oplæggene. De uformelle former kan potentielt skabe rammer for i hvert fald semiautonome sociale subsystemer, der så at sige skulle kunne bestemme deres egen sociale eller retlige orden.

Denne centrale problemstilling rejser bl.a. spørgsmålet om, hvad der skal forstås ved begrebet deregulering, om hvilket der på konferencen herskede en vis uklarhed. Det synes vigtigt at understrege, at der i hvert fald må skelnes

mellem to former for deregulering. I den ene variant erstattes en regulering ved hjælp af (trykte) retlige regler af en anden form for retlig regulering. Der er således her tale om en udvikling inden for retssystemet. I den anden variant substitueres en retlig regulering af en ikke-retlig regulering, dvs. en regulering af social eller moralsk karakter. Her flyttes reguleringen således væk fra det retlige domæne.

Når man skal vurdere betydningen af deregulering er det vigtigt at gøre sig denne distinktion klart, fordi den har betydning for forståelsen af statens rolle og for holdningen til en strategi, der tilstræber privatisering. For så vidt angår staten blev det som en vigtig pointe på konferencen fremhævet, at staten også ved sin tavshed, dvs. ikke-artikulerede intervention, kan være dominerende. Spørgsmålet om staten accentuerer generelt spørgsmålet om, hvad der overhovedet skal lægges i opdelingen mellem formel og uformel ret, der på konferencen undertiden blev identificeret med distinktionen mellem statslig og ikke-statslig regulering, der er tæt på den traditionelle – og i dag lidet dækkende – opdeling mellem offentlig og privat ret. Selv om den informelle ret nok forudsætter, at staten ikke intervenserer aktivt, er det et centralt kendemærke, at der overlades autonomi til bestemte sociale subsystemer, og at dette beror på en intention om selvregulering.

Det er ud fra denne forudsætning, at det ved en legalstrategisk vurdering er vigtigt at fastlægge dereguleringens form og herefter at tage stilling til, på hvilken måde en sådan udvikling vil påvirke de forskellige implicerede aktører, jfr. også nedenfor. På samme måde som ved den almindelige diskussion af den såkaldte refleksive ret er det af væsentlig betydning ikke blot at afdække en mulig retlig systemudvikling og at teoritisere denne i en bestemt systematik, men også at forholde sig til denne udviklings politiske og kulturelle konsekvenser.

3. Et andet gennemgående tema på konferencen angik den videnskabelige angrebsvinkel, hvor forskellige former for interdisciplinære behandlingsmåder blev skitseret. Der kan således nok opstilles en graderet skala, hvor det ene yderpunkt er monolitisk, dvs. at kun retlige metoder benyttes, og mellemstadiet er tværdisciplinært i forskellige former, dvs. at der lånes fra andre videnskaber, således at det andet yderpunkt udgøres af den nondisciplinære behandling, hvor alle de relevante videnskabelige angrebsvinkler er fuldstændig integrerede.

Et kritisk perspektiv på juraen indebærer bl.a. et helhedssyn, hvor det lægges til grund, at retlige fænomener ikke kan behandles alene ud fra en isoleret retlig angrebsvinkel. Det kunne der selvsagt heller ikke være den store uenighed om, men eftersom det almene udsagn om, at juraen ikke kan stå alene, er lidet operationelt, var det en skuffelse, at den nærmere præcisering af de tværdisciplinære aspirationer reelt ikke blev forsøgt.

Her skal det blot fremhæves, at der altid kan være en fare for amatørisme ved at bevæge sig for langt ind på andre videnskabelige områder, hvorfor et tværfagligt samarbejde ofte vil være anbefalelsesværdigt. Samtidig kan der også være grund til at påpege, jfr. herved også nedenfor, at man bør være opmærksom på faren for, at det retskritiske perspektiv forsvinder ved at drukne i de ikke-retlige indfaldsvinkler.

4. Selv om der under en del af konferencen blev taget relevante emner op, var den generelt set en skuffelse for de danske deltagere. Den formelle gennemførelse af konferencen var ikke vellykket, idet der var afsat for ringe tid til diskussion, samtidig med at de tidsmæssige rammer ikke blev respekteret.

Mere afgørende var det dog, at det i store dele af de oplæg, der blev fremlagt, var særdeles vanskeligt at se en kritisk intention. Dette skyldtes bl.a. en fejlagtig identifikation mellem retssociologi og kritisk jura.

Selve den omstændighed at en empirisk undersøgelse gennemføres og en del af »virkeligheden« dermed afdækkes betyder ikke, at undersøgelsen bliver en del af den kritiske retstradition. Konferencen var således præget af traditionel retssociologi, hvor de empiriske resultater ikke blev søgt sat ind i en kritisk samfundsmæssig ramme eller søgt operationaliseret til handlingsorienterede konklusioner.

Efter min opfattelse bør den kritiske jura i hvert fald søge at besvare 4 spørgsmål:

- a) Hvem har fordel eller bliver undertrykt af en bestemt retlig form eller fremgangsmåde?
- b) Hvilke interesser fremmes af bestemte retlige regler eller retlige tendenser?
- c) Hvilke almindelige samfundsmæssige udviklingstendenser, nationale og/eller internationale, påvirker den retlige regulering?
- d) Hvad skal være indholdet af en kritisk legalstrategi over for udtryksformer og tendenser i retssystemet?

Det er spørgsmål af denne type, der bør sættes som ramme for behandlingen af konkrete problemstillinger.

5. Konferencen havde ca. 70 deltagere, herunder 6 fra Danmark og 6 fra Sverige. En lang række lande var repræsenterede uden at hele Vesteuropa dermed var dækket på en tilfredsstillende måde.

Den næste konference vil finde sted i København i april 1988 med hovedtema vedrørende de retlige konsekvenser af den moderne teknologi, men herudover vil det blive søgt afklaret, hvad begrebet kritisk jura dækker over, således at konferencerne i højere grad fremover vil lægge vægt på den kritiske erkendelsesinteresse og praksis.

Det er aspirationen at få en bred europæisk deltagelse, idet man vil søge også at inddrage repræsentanter fra Østeuropa, hvilket den nye relative åbenhed («glasnost») forhåbentlig skulle kunne give en vis mulighed for.

6. Efter min opfattelse er der en rigtig idé i afholdelse af denne type konferencer, der giver kritiske jurister mulighed for at mødes på tværs af landegrænserne til gavn for fælles teori- og praksisudvikling. Uanset skuffelsen i Vaucreson har disse konferencer en fremtid.

FORFATTEROPLYSNINGER

Blume, Peter, lektor, Retsvidenskabeligt Institut B, Københavns Universitet.